

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2018|015-017 VAN 22 MAART 2018

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMINGEN ALS MONUMENT VAN DRIE GEMEENTEHUIZEN IN DE VLAAMSE RAND, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 28 FEBRUARI 2018

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 22 maart 2018 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 28 februari 2018 drie adviesvragen van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed over de voorlopige beschermingen als monument van het gemeentehuis van Dworp in Beersel, het gemeentehuis van Vlezenbeek in Sint-Pieters-Leeuw en het stadhuis van Vilvoorde. Het is positief dat goed gedocumenteerde dossiers voor advies werden voorgelegd. De commissie spreekt zich in voorliggend advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige beschermingen met name (a) de ministeriële besluiten tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistraties, (c) de afbakeningsplannen en (d) de beschermingsvoorstellen.
2. De commissie stelt vast de voorliggende dossiers kaderen binnen het herinventarisatieproject voor de Vlaamse Rand, zoals opgenomen in de beleidsbrief Onroerend Erfgoed 2017. Het is positief dat aan dit geografisch perspectief een inhoudelijk thema werd gekoppeld. De terminologie, het ontstaan en de ontwikkeling van schepen- en gemeentehuizen en de evoluties in stijl en typologie worden bovendien goed geduid in de inhoudelijke dossiers.

Het is tevens positief dat de inhoudelijke dossiers ingaan op de gehanteerde aanpak en selectiecriteria. De systematische werkwijze, waarbij na desktoponderzoek en aanvullende exterieuronderzoeken acht gemeentehuizen verder onderzocht werden op hun beschermenswaardigheid, wordt volop door de commissie ondersteund. Deze aanpak laat toe om te vergelijken en een doordachte selectie te maken als aanvulling op de bestaande beschermingen van gemeentehuizen in de Vlaamse Rand. De commissie stelt daarnaast vast dat de selectiecriteria die werden gehanteerd bij de opmaak van voorliggend beschermingspakket gekozen werden op basis van eerdere criterianota's voor gemeentehuizen. Dit is positief en garandeert eenduidigheid in het beschermingsbeleid.

De commissie wijst er enkel op dat het interessant zou zijn om nog een overzichtstabel toe te voegen van alle onderzochte gemeentehuizen met daarin de mate waarin ze aan de vermelde selectiecriteria voldoen en waaruit duidelijk het belang van de drie geselecteerde gebouwen blijkt.

3. Artikel 1 van de ministeriële besluiten legt de bescherming van de gemeentehuizen als monumenten vast en verwijst naar de afbakeningsplannen en de fotoregistraties die als bijlagen bij de beschermingsbesluiten werden gevoegd.

De commissie kan de beschermingen als monumenten ondersteunen. Wat het gemeentehuis van Vlezenbeek betreft is het positief dat de directe omgeving, bestaande uit een groenaanleg met paden en beplantingen, door de afbakening als monument wordt gevat. De groenaanleg werd immers tevens ontworpen door architect Courtens, die grote aandacht had voor de inbedding van een gebouw in zijn omgeving. De commissie vraagt de omgevingsaanleg wel verder te documenteren in de fotoregistratie en deze ook nauwkeuriger te beschrijven in artikel 2 van het

beschermingsbesluit. Dit is van belang in functie van het beheer van de groenzone (zie MB art. 3,5° en 5,5°d) én met het oog op de eventuele herbestemming en uitbreiding als horeca-uitbating. In dat geval is het immers belangrijk terug te kunnen vallen op een goede basisdocumentatie.

De commissie merkt op dat de directe omgeving van het gemeentehuis van Dworp afgebakend wordt als overgangszone. Op de aanwezigheid van het oorlogsgedenkteken en de gereconstrueerde schandpaal na betreft het een open ruimte. De afbakening als overgangszone heeft tot doel de openheid en zichtbaarheid van de drie meest gedecoreerde gevels van op de openbare weg te bewaren. De commissie kan het gebruik van een overgangszone ondersteunen, maar merkt op dat deze zone niet werd gedocumenteerd in de fotoregistratie. De commissie vraagt de nodige foto's toe te voegen.

Inzake de afbakening van het stadhuis van Vilvoorde merkt de commissie op dat deze beperkt wordt tot de voetafdruk van het gebouw. Gelet op de kadastrale percelering is dit niet onlogisch. Anderzijds wijst de commissie op de historische verbondenheid van het schepenhuis of stadhuis van Vilvoorde met de Grote Markt: *'Zeker sinds de 15de eeuw stond het op de huidige plaats aan de Grote Markt'*. Bovendien wordt aan het stadhuis een stedenbouwkundige waarde toegekend die als volgt wordt gemotiveerd: *'Louis Cloquet wijst in zijn Traité d'Architecture op de noodzaak van een prominente ligging in de stad. De situering van het stadhuis van Vilvoorde aan één zijde van de markt, volledig vrijstaand en omgeven door straten, maakt de context waarin het stadhuis zich bevindt een goed bewaard voorbeeld van stedenbouwkundige voorschriften van Louis Cloquet.'* Op basis van deze twee elementen vraagt de commissie te onderzoeken of het marktplein – ter ondersteuning van de bescherming als monument - beschermd kan worden als stadgezicht of als overgangszone.

4. Artikel 2 van de ministeriele besluiten verwijst naar de historische en architecturale waarden die de beschermingen als monument verantwoorden. Aan het stadhuis in Vilvoorde wordt tevens een stedenbouwkundige waarde toegekend. De commissie erkent deze erfgoedwaarden.

Wat betreft het gemeentehuis van Vlezenbeek vraagt de commissie te onderzoeken of bijkomend een technische waarde¹ kan worden toegekend. Dit omwille van de aanwezigheid van de klokkentoren met klok en torenuurwerk. Hierbij aansluitend vraagt de commissie het dossier verder aan te vullen met informatie over de ophanging voor de klok en de aandrijving van het torenuurwerk. Ook de fysische toestand van dit mechanisme dient verder te worden geduid: werkt het systeem nog of kan dit desgevallend terug in werking worden gesteld? Een uitgebreidere fotoregistratie van de klok en het uurwerk(mechanisme) is tevens wenselijk.

Artikel 2 beschrijft tevens uitgebreid de erfgoedkenmerken en -elementen van de drie gemeentehuizen. De commissie merkt op dat deze beschrijvingen geen vermelding maken van eventuele aanwezige cultuurgoederen. De commissie vraagt hieromtrent verduidelijking. Voor het stadhuis van Vilvoorde wijst de commissie o.a. op de aanwezige luchters en schilderijen. Deze worden niet beschreven in artikel 2. Het is onduidelijk of deze erfgoedwaarde hebben. Voor het gemeentehuis van Vlezenbeek is er in artikel 2 sprake van een uurwerk, boven de deur van de raadszaal. Het betreft vermoedelijk één van de uurwerken die in de publicatie *Architecture, Urbanisme, Habitation* (november 1952) wordt vermeld. Het is evenwel onduidelijk of dit een nagelvast goed betreft dat deel uitmaakt van de bescherming als monument, dan wel een los element dat de status van cultuurgoed verdient. Indien er waardevolle cultuurgoederen aanwezig

¹ Een onroerend goed heeft technische waarde als het de ontwikkeling van de (cultuur)techniek in het verleden illustreert. Het gaat om technische toepassingen als illustratie van zowel traditionele als innovatieve technieken en materialen.

zijn in de monumenten, vraagt de commissie deze als dusdanig te beschrijven en op foto te registreren.

Wat het gemeentehuis van Vlezenbeek betreft wijst de commissie er bijkomend op dat de beschrijving van de bovenverdieping zeer summier is: *‘Op de bovenverdieping is de voormalige conciërgewoning ingericht. De kleine traphal herbergt een naar de 18de eeuw referende houten trap naar de bovenverdieping. Daar verbindt een gepleisterde gang de kamers en de traptoren met elkaar. Eenvoudige houten geschilderde paneeldeuren sluiten de kamers af.’* De beheersvisie (art. 3, 4°) voor de bovenverdieping gaat evenwel uit van het maximaal behoud van de erfgoedelementen in de kamers 22, 23 en 29. Het is onduidelijk of deze summiere beschrijving voldoende houvast biedt voor een gepast beheer van de bovenverdieping.

5. De beheersvisies voor de drie gemeentehuizen zijn opgenomen in artikel 3 van de ministeriele besluiten. De commissie merkt op dat deze zeer summier zijn en onderling geen afstemming vertonen.

Voor de beheersvisie voor het stadhuis van Vilvoorde heeft volgens de commissie verdere aanvulling. De commissie vraagt een algemene beheersdoelstelling voor het exterieur toe te voegen, gericht op de bewaring van het gebouw en het behoud van opbouw en volumewerking, uitzicht, vormtaal en afwerking. Wat betreft het interieur vraagt de commissie doelstelling 1° uit te breiden zodat ook het behoud van de historische opbouw/indeling in twee onderscheiden delen wordt verankerd.

Met betrekking tot de beheersvisie voor het gemeentehuis van Vlezenbeek ondersteunt de commissie doelstellingen 1° en 2°. Het is positief dat voor het exterieur het behoud van volumewerking, vormtaal en afwerking wordt voorgeschreven. De commissie gaat tevens akkoord met de mogelijkheid die wordt geboden voor een eventuele kwalitatieve en duurzame uitbreiding. De commissie vraagt daarbij nog te verduidelijken dat in geval van uitbreiding de buitengevels inclusief muuropeningen en afwerkingen steeds als dusdanig herkenbaar moeten blijven (zie inhoudelijk dossier, pag. 18). Verder vraagt de commissie – naar analogie met de beheersdoelstelling inzake uitbreiding voor het gemeentehuis van Dworp – toe te voegen dat de uitbreiding ondergeschikt dient te zijn ten opzichte van het hoofdgebouw en de erfgoedwaarden dient te ondersteunen. Wat doelstellingen 4° en 5° betreft verwijst de commissie naar haar bemerkingen in paragrafen 3 en 4 van dit advies.

De beheersvisie voor het gemeentehuis van Dworp omvat enerzijds doelstellingen voor het monument en anderzijds doelstellingen voor de overgangszone. De commissie kan doelstelling 1° voor het monument ondersteunen, maar vraagt deze verder af te stemmen op de beheersvisie zoals geformuleerd in het dossier Vlezenbeek. Concreet vraagt de commissie het maximaal behoud van volumewerking, vormtaal en afwerking toe te voegen. Inzake doelstelling 4° vraagt de commissie aan te vullen wat de beheersvisie is op de huidige trapconstructie die tegen de zijgevel van het monument werd opgetrokken: kan deze behouden blijven of is het bijvoorbeeld wenselijk de trap in geval van een uitbreiding achteraan te verwijderen en deze daarin te integreren? Daarnaast suggereert de commissie een bijkomende beheersdoelstelling voor het interieur op te nemen waarin het gewenste beheer voor de meest waardevolle ruimtes en interieurelementen verder wordt gedefinieerd. De commissie ondersteunt beheersdoelstelling 2° voor de overgangszone. Het is positief dat de mogelijkheid voor een uitbreiding expliciet wordt voorzien. Anderzijds wijst de commissie er op dat het gemeentehuis gebouwd werd op de site van de oude kerk en er aldus mogelijks interessante archeologische sporen in de overgangszone aanwezig zijn. De beheersdoelstelling heeft hier evenwel geen aandacht voor. Wat

beheersdoelstelling 1° voor de overgangszone betreft merkt de commissie op dat deze een vrije inrichting van de open ruimte toelaat. Er is aldus geen aandacht voor de kwalitatieve (her)inrichting van het voorplein, dat momenteel met zijn betonstenen en parking tot tegen de gevel weinig aantrekkelijk is. De commissie suggereert hieromtrent een visie op te nemen.

6. Artikel 4 van de ministeriële besluiten formuleren de voorschriften voor instandhouding en onderhoud van de te beschermen monumenten. De commissie kan deze ondersteunen. De commissie vindt het positief dat voor de klok en uurwerk van het gemeentehuis van Vlezenbeek specifieke instandhoudingsvoorschriften worden opgenomen.
7. Artikel 5 somt de toelatingsplichtige handelingen op. De commissie stelt vast dat de toelatingsplichten voor de drie gemeentehuizen op elkaar werden afgestemd. Dit is positief. De commissie kan de toelatingsplichten 1° t.e.m. 4° voor de exterieurs van de drie gemeentehuizen ondersteunen.

Wat betreft de toelatingsplichten voor de interieurs merkt de commissie op dat enkel bij het gemeentehuis van Vlezenbeek sprake is van handelingen aan 'de cultuurgoederen die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit'. De commissie verwijst hierbij naar de vraag om verduidelijking inzake de aanwezigheid van cultuurgoederen (paragraaf 4 van dit advies). Indien blijkt dat effectief cultuurgoederen aanwezig zijn in (één van) de drie gemeentehuizen, dient deze toelatingsplicht zeker in het bijhorende beschermingsbesluit te worden opgenomen.

Wat het stadhuis van Vilvoorde betreft vraagt de commissie op te nemen dat de toelatingsplichten voor het interieur enkel van toepassing zijn op de ceremoniële voorbouw. Verder merkt de commissie op dat de toelatingsplichten 5° d) en 5° f) inzake het binnenschrijnwerk van het gemeentehuis van Dworp identiek zijn. De commissie meent dat toelatingsplicht 5° f) geschrapt kan worden.

Zowel voor het gemeentehuis van Vlezenbeek als voor het stadhuis van Vilvoorde worden tevens toelatingsplichten voor het uitvoeren van omgevingswerken opgenomen. De commissie kan deze ondersteunen. Aanvullend wenst de commissie nog te verwijzen naar de vraag inzake de bescherming van de Grote Markt van Vilvoorde (paragraaf 3 van dit advies): indien geopteerd wordt voor een bijkomende bescherming (stadsgezicht of overgangszone) van deze directe omgeving van het stadhuis, dienen hiervoor aparte toelatingsplichten (en beheersdoelstellingen) te worden geformuleerd.

Voor het gemeentehuis van Dworp worden afzonderlijke toelatingsplichten geformuleerd met betrekking tot de overgangszone. Dit is positief. De commissie vraagt wel toelatingsplicht 4° aan te passen zodat het aanleggen, wijzigingen of verwijderen van alle types verharding (wegen, parkeerplaatsen, betonstenen,...) omheen het gemeentehuis wordt gevat (zie bemerking bij beheersdoelstelling 1° voor de overgangszone in paragraaf 5 van dit advies).

Tot slot formuleert het ministerieel besluit voor het gemeentehuis van Vlezenbeek ook toelatingsplichten voor de klok en het uurwerk. De commissie merkt op dat hiervoor geput werd uit de artikels 6.2.11 en 6.2.12 van het Onroerenderfgoedbesluit. Dit is positief. Voor het uurwerk werd echter het vervangen van opwindsystemen en het herstellen van originele gewichtsaandrijving (artikel 6.2.12, 1° OE-besluit) niet opgenomen. De commissie vraagt de reden hiervoor te verduidelijken.

8. Met betrekking tot de inhoudelijke dossiers vindt de commissie het positief dat de drie gemeentehuizen gekaderd worden binnen het oeuvre van hun architecten. Dit vormt een belangrijke onderbouwing voor de beschermingen als monumenten.

Verder formuleert de commissie nog volgende bemerkingen bij de inhoudelijke dossiers:

- Voor de dossiers Dworp en Vilvoorde ontbreken grondplannen van de verdiepingen. Deze zouden volgens de commissie zeker voorhanden moeten zijn en kunnen verdere verduidelijking verschaffen bij de interne structuur van beide gebouwen. Voor het gemeentehuis van Velzenbeek werd wel een plattegrond toegevoegd. De beschrijving van deze plattegrond op pagina 13 van het inhoudelijk dossier lijkt wel niet volledig correct: de garage situeert zich niet zozeer in kelder, maar is eerder een halve verdieping gezonken en de archiefruimte situeert zich niet enkel boven de garage, maar volgens het plan tevens boven het kantoor van de burgemeester.
 - Voor het dossier Dworp wordt verwezen naar een fotoregistratie van het schrijnwerk uit 2016-2017. Ook de beheersdoelstelling in artikel 3.1, 3° refereert hiernaar. Deze fotoregistratie werd evenwel niet opgenomen in voorliggend beschermingsdossier. De commissie suggereert deze in een afzonderlijke bijlage toe te voegen.
 - Voor het dossier Vilvoorde vraagt de commissie tot slot het dossier na te lezen op taalfoutjes. De term ‘Beaux-Artstijl’ werd niet steeds correct geschreven. Verder dient de naam ‘Cleysenaar’ gecorrigeerd te worden in ‘Cluysenaar’ en het woord ‘gedenkplanten’ in ‘gedenkplaten’.
9. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming als monument van het gemeentehuis van Vlezenbeek in Sint-Pieters-Leeuw. De commissie vraagt:
- De omgevingsaanleg rond het monument verder te documenteren in de fotoregistratie en nauwkeuriger te beschrijven in artikel 2 van het beschermingsbesluit;
 - Het dossier verder aan te vullen met informatie over en foto's van de ophanging voor de klok en de aandrijving van het torenuurwerk en tevens te onderzoeken of bijkomend een technische erfgoedwaarde kan worden toegekend;
 - Te verduidelijken of in het gemeentehuis cultuurgoederen aanwezig zijn en in het bijzonder of het uurwerk vermeld in artikel 2 een cultuurgoed betreft. Desgevallend dienen voor deze cultuurgoederen de nodige beheersdoelstellingen en toelatingsplichten te worden geformuleerd;
 - Te verduidelijken of de summiere beschrijving van de bovenverdieping voldoende houvast biedt voor een gepast beheer;
 - In de beheersdoelstelling voor het exterieur aan te vullen dat in geval van uitbreiding de buitengevels inclusief muuropeningen en afwerkingen steeds als dusdanig herkenbaar moeten blijven en dat de uitbreiding ondergeschikt dient te zijn ten opzichte van het hoofdgebouw en de erfgoedwaarden dient te ondersteunen;
 - Te verduidelijken waarom voor het uurwerk de toelatingsplicht uit artikel 6.2.12, 1° OE-besluit niet werd opgenomen.

De commissie geeft tevens een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming als monument van het stadhuis van Vilvoorde. De commissie vraagt:

- Te onderzoeken of de Grote Markt – ter ondersteuning van de bescherming als monument - beschermd kan worden als stadgezicht of als overgangszone. Desgevallend dienen hiervoor aparte beheersdoelstellingen en toelatingsplichten te worden

geformuleerd;

- Te verduidelijken of in het stadhuis cultuurogoederen aanwezig zijn. Desgevallend dienen voor deze cultuurogoederen de nodige beheersdoelstellingen en toelatingsplichten te worden geformuleerd;
- De beheersvisie verder aan te vullen met een algemene beheersdoelstelling voor het exterieur en de beheersdoelstelling voor het interieur uit te breiden;
- De toelatingsplichten voor het interieur enkel van toepassing te verklaren op de ceremoniële voorbouw.

Tot slot formuleert de commissie ook voor de voorlopige bescherming als monument van het gemeentehuis van Dworp in Beersel een voorwaardelijk gunstig advies. De commissie vraagt:

- De overgangszone bijkomend te documenteren in de fotoregistratie;
- Te verduidelijken of in het gemeentehuis cultuurogoederen aanwezig zijn. Desgevallend dienen voor deze cultuurogoederen de nodige beheersdoelstellingen en toelatingsplichten te worden geformuleerd;
- Aan de beheersdoelstelling voor het exterieur het maximaal behoud van volumewerking, vormtaal en afwerking toe te voegen en bijkomend een visie te formuleren ten aanzien van de trapconstructie aan de zijgevel van het monument. En verder een bijkomende beheersdoelstelling inzake de meest waardevolle ruimtes en interieurelementen op te nemen;
- In de beheersdoelstellingen voor de overgangszone enerzijds aandacht te hebben voor de eventuele aanwezigheid van archeologische sporen en voor de kwalitatieve (her)inrichting van het voorplein;
- Toelatingsplicht 5° f) met betrekking tot het binnenschrijnwerk te schrappen en toelatingsplicht 4° aan te passen zodat het aanleggen, wijzigingen of verwijderen van alle types verharding (wegen, parkeerplaatsen, betonstenen,...) wordt gevat.

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt

Voorzitter